

SHB 126 SOSYAL HİZMETTE TEMEL KAVRAMLAR

Konu 6: Göç Alanı Temel Kavramlar

Öğr. Gör. Ezgi Arslan Özdemir

Göç ve Türkiye

- 2011 yılı Suriye Arap Cumhuriyeti'nden kitlesel olarak Türkiye'ye yönelen göç ve sonrasında Türkiye'nin açık kapı politikası ile Türkiye'nin göç alanındaki çalışmaları hız kazanmıştır.

Göçün Psikososyal Boyutu

Uluslararası göç bireylerin kendi vatanlarından başka bir yere yaptıkları hareket olarak tanımlanmaktadır. Olumsuz itici faktörlerden kaynaklı bu ani ve hızlı yer değişimi bireyin yaşamında bir takım çevresel, fiziksel, kültürel, psikolojik ve sosyal değişikliklere yol açmaktadır. Bireylerin yaşı, cinsiyeti ve kişisel özellikleri yaşanan değişikliklere karşı etkilene düzeylerini de artırıp azaltabilir (Topçu ve Başer, 2006).

Uluslararası göçün itici faktörleri düşünüldüğünde; göç eyleminin insanların biyo-psiko-sosyal iyilik halini olumsuz etkilediği söylenebilir. Savaş, çatışmalar ve yoksulluk nedeniyle gerçekleşen göçlerde insanların daha iyi yaşam koşullarına erişme amacına karşılık göç süresince yaşananlar ve göç edilen ülkede karşılaşılabilecek sorunlar insanların psikososyal durumunu olumsuz etkileyebilir. Zorunlu göçlerde bireylerin göç edilen zamandaki fiziksel ve zihinsel durumları, seyahatlerin uzunluğu ve zorluğu, göç edilen yerdeki koşullar göç eden bireylerin sağlığı üzerinde tamamıyla etkili faktörlerdir. (Tuzcu ve Bademli, 2014).

Türkiye’de Göç ile İlgili Yasal Düzenlemeler

- Türkiye’nin göç ile ilgili yasa ve düzenlemeleri aşağıda incelenecektir. 2013 yılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma yasasına kadar Türkiye’nin göç ile bağlantılı 3 yasası vardı (Kaiser ve Kaya, 2016, s. 101-102):
  - ✓ Yerleşim Yasası (1934)
  - ✓ Sığınma Düzenlemesi (1994)
  - ✓ Mültecilerin Hukuksal Durumuna Dair Birleşmiş Milletler (BM) Sözleşmesi (1951)
  - ✓ 6458 Sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu (2013)
  - ✓ Geçici Koruma Yönetmeliği (2014)

- **Yerleşim Yasası (1934)**
- Cumhuriyetin ilk yıllarında etnik Türklerin gelişini ve Türkiye'ye yerleşmesini düzenleyen ve hala da temel bir politika olarak devam eder. Türk kökeninden veya kültüründen kişiler Türkiye'de mülteci olabilir.
- **Sığınma Düzenlemesi (1994)**
- Bu düzenleme ile sığınmacı vakaları ile Türkiye direkt olarak ilgilenmeye başladı. Avrupalı mülteciler ve Avrupalı olmayan ve üçüncü bir ülkeye geçmeyi bekleyen sığınmacılar ile ilgilenmeye başladı. Bu düzenleme yürürlükten kalkmıştır.

Türkiye'de Göç ile İlgili Yasal Düzenlemeler

■ Mültecilerin Hukuksal Durumuna Dair BM Sözleşmesi

- İkinci Dünya Savaşı sonrasında Avrupa'dan dünyaya yayılan hızlı ve yoğun nitelikli göç hareketi oluştu. Bu zamanlarda Nazi Almanya'sından kaçan Alman profesörler de Türkiye'ye geldi ve belli bazı üniversitelerde köklü bölümler kurdular. Fakat zamanla bu göç hareketi tersine dönmeye başladı. Zaten Türkiye'nin 1951 Mültecilerin Hukuksal Durumuna Dair BM Sözleşmesi ya da Cenevre Sözleşmesi'ne coğrafi çekince koymasının nedeni bu Avrupa'dan gelen nitelikli göçmenlerdir. Cenevre sözleşmesinde bu nedenle zaman sınırı da vardır. İlgili madde "1 Ocak 1951 öncesinde Avrupa ülkelerinde meydana gelen olaylar nedeniyle . . . gelenlere mülteci statüsü verilir " ifadesi ile başlar. Türkiye bu maddeyle hem zaman (1951 öncesi – yani ikinci dünya savaşı ve sonrası dönem) sınır hem coğrafi çekince (Avrupa'da olan olaylar) koymuştur. Aynı şekilde Türkiye 1967'de imzalanan ve Cenevre'nin devamı olan New York protokolüne de çekince koymaya devam etmiştir.

Türkiye'de Göç ile İlgili Yasal Düzenlemeler

Bu sözleşmeye göre mültecilerin;

Ülke içinde ikamet edecekleri yer seçme

İbadet özgürlüğü

Mahkemeye erişim

Eğitim

Sosyal yardımlar

Sosyal güvenlik

Sağlık

Bağımlı veya bağımsız çalışma izni

Barınma

Örgütlenme hakları bulunmaktadır.

- **“Mülteci**
- *MADDE 61 – (1) Avrupa ülkelerinde meydana gelen olaylar nedeniyle; ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşüncelerinden dolayı zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan ya da söz konusu korku nedeniyle yararlanmak istemeyen yabancıya veya bu tür olaylar sonucu önceden yaşadığı ikamet ülkesinin dışında bulunan, oraya dönemeyen veya söz konusu korku nedeniyle dönmek istemeyen vatansız kişiye statü belirleme işlemleri sonrasında mülteci statüsü verilir.*

Göç Temel Kavramlar 6458 Sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu (2013)

Göç Temel Kavramlar

- ***Şartlı Mülteci***
- *MADDE 62 – (1) Avrupa ülkeleri dışında meydana gelen olaylar sebebiyle; ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşüncelerinden dolayı zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan, ya da söz konusu korku nedeniyle yararlanmak istemeyen yabancıya veya bu tür olaylar sonucu önceden yaşadığı ikamet ülkesinin dışında bulunan, oraya dönemeyen veya söz konusu korku nedeniyle dönmek istemeyen vatansız kişiye statü belirleme işlemleri sonrasında şartlı mülteci statüsü verilir Üçüncü ülkeye yerleştirilinceye kadar, şartlı mültecinin Türkiye’de kalmasına izin verilir.*

Göç Temel Kavramlar

- **İkincil Koruma**
- *MADDE 63- (1) Mülteci veya şartlı mülteci olarak nitelendirilemeyen, ancak menşe ülkesine veya ikamet ülkesine geri gönderildiği takdirde;*
- *a) Ölüm cezasına mahkûm olacak veya ölüm cezası infaz edilecek,*
- *b) İşkenceye, insanlık dışı ya da onur kırıcı ceza veya muameleye maruz kalacak,*
- *c) Uluslararası veya ülke genelindeki silahlı çatışma durumlarında, ayırım gözetmeyen şiddet hareketleri nedeniyle şahsına yönelik ciddi tehditle karşılaşacak, olması nedeniyle menşe ülkesinin veya ikamet ülkesinin korumasından yararlanamayan veya söz konusu tehdit nedeniyle yararlanmak istemeyen yabancı ya da vatansız kişiye, statü belirleme işlemleri sonrasında ikincil koruma statüsü verilir.”*
-

Göç Temel Kavramlar

- **“Geçici koruma**
- *MADDE 91 – (1) Ülkesinden ayrılmaya zorlanmış, ayrıldığı ülkeye geri dönemeyen, acil ve geçici koruma bulmak amacıyla kitlesel olarak sınırlarımıza gelen veya sınırlarımızı geçen yabancılara geçici koruma sağlanabilir. (2) Bu kişilerin Türkiye’ye kabulü, Türkiye’de kalışı, hak ve yükümlülükleri, Türkiye’den çıkışlarında yapılacak işlemler, kitlesel hareketlere karşı alınacak tedbirlerle ulusal ve uluslararası kurum ve kuruluşlar arasındaki işbirliği ve koordinasyon, merkez ve taşrada görev alacak kurum ve kuruluşların görev ve yetkilerinin belirlenmesi, Bakanlar Kurulu tarafından çıkarılacak yönetmelikle düzenlenir.”*

Göç Temel Kavramlar

- *“Bu Yönetmeliğin amacı; ülkesinden ayrılmaya zorlanmış, ayrıldığı ülkeye geri dönemeyen, acil ve geçici koruma amacıyla kitlesel olarak sınırlarımıza gelen veya sınırlarımızı geçen yabancılardan, 4/4/2013 tarihli ve 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanununun 91 inci maddesi çerçevesinde, uluslararası koruma talebi bireysel olarak değerlendirmeye alınamayanlara sağlanabilecek geçici koruma işlemlerinin usul ve esasları ile bu kişilerin Türkiye’ye kabulü, Türkiye’de kalışı, hak ve yükümlülükleri, Türkiye’den çıkışlarında yapılacak işlemleri, kitlesel hareketlere karşı alınacak tedbirleri ve ulusal ve uluslararası kuruluşlar arasındaki işbirliğiyle ilgili hususları düzenlemektir.”*

- Geçici koruma sistemi kapsamında belirtilmesi önemli olan bir diğer nokta ise geçici koruma statüsünün 28/04/2011 tarihinden itibaren Suriye Arap Cumhuriyeti'nde meydana gelen olaylar nedeni ile kitlesel veya bireysel olarak Türkiye sınırlarına gelen ve/veya geçen her insanın geçici koruma altına alınacak/alınmış olmasını tanımlamasıdır. Bu kişiler uluslararası koruma başvurusu yapsalar dahi başvurularının işleme koyulmayacağı yönetmeliğin geçici maddesinde belirtilmiştir (GKY, 2014). Başka bir deyişle Türkiye'de bulunan tüm Suriyeli bireyler geçici koruma altındadır.

Göç Temel Kavramlar

- Uluslararası belgeler içinde eşit haklar referanslarına sahip bir diğer temel belge ise İnsan Hakları Evrensel Beyannamesidir. Türkiye'nin taraf olduğu bu beyannameye göre;
- *“Madde 1- Bütün insanlar özgür, onur ve haklar bakımından eşit doğarlar. Akıl ve vicdana sahiptirler, birbirlerine karşı kardeşlik anlayışıyla davranmalıdırlar.*
- *Madde 2- Herkes, ırk, renk, cinsiyet, dil, din, siyasal veya başka bir görüş, ulusal veya sosyal köken, mülkiyet, doğuş veya herhangi başka bir ayırım gözetmeksizin bu Bildirge ile ilan olunan bütün haklardan ve bütün özgürlüklerden yararlanabilir. Ayrıca, ister bağımsız olsun, ister vesayet altında veya özerk olmayan ya da başka bir egemenlik kısıtlamasına bağlı ülke yurttaşı olsun, bir kimse hakkında, uyruğunda bulunduğu devlet veya İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi ülkenin siyasal, hukuksal veya uluslararası statüsü bakımından hiçbir ayırım gözetilmeyecektir.*
- *Madde 14- 1. Herkesin zulüm altında başka ülkelere sığınma ve sığınma olanaklarından yararlanma hakkı vardır”.*

Göç Temel Kavramlar

Göç Temel Kavramlar

- T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü Stratejik Planı (2017-2021)
- İltica ve Göç Alanındaki Avrupa Birliği Müktesebatının Üstlenilmesine İlişkin Türkiye Ulusal Eylem Planı (T.C. İçişleri Bakanlığı, 2005)
- Göç Strateji Belgesi (T.C. İçişleri Bakanlığı, 2003)
- İltica Strateji Belgesi (T.C. İçişleri Bakanlığı, 2003)
- Türkiye-Avrupa Birliği Ortak Eylem Planı (2015)
- 18 Mart 2016 Tarihli Türkiye-AB Zirvesi Bildirgesi (2016)

- *“Sağlık Bakanlığı tarafından birinci basamak koruyucu, tanı ve tedavi edici sağlık hizmetleri kapsamında; ayakta tanı ve tedavi hizmetleri, bağışıklama hizmetleri, bulaşıcı hastalık ve salgın ile mücadele hizmetleri, tüberkülozla mücadele hizmetleri, çevre sağlığı hizmetleri, kadın ve üreme sağlığı hizmetleri, çocuk ve ergen sağlığı hizmetleri verilmektedir. Bu hizmetlerin sunumu; geçici barınma merkezlerinde toplum sağlığı merkezi personeli, geçici barınma merkezleri dışında ise başvurdukları aile ya da toplum sağlığı merkezi personeli tarafından gerçekleştirilmektedir.”*
- *“Madde 27: b) Temel ve acil sağlık hizmetleri ile bu kapsamdaki tedavi ve ilaçlardan hasta katılım payı alınmaz.*
- *c) İkinci ve üçüncü basamakta sunulan sağlık hizmetleri de dâhil olmak üzere, sağlık hizmeti bedelleri; Sosyal Güvenlik Kurumu Başkanlığı tarafından genel sağlık sigortalıları için belirlenmiş olan sağlık uygulama tebliğindeki bedeli geçemez.*
- *ç) Sunulan sağlık hizmeti bedeli, Sağlık Bakanlığı kontrolünde, Sosyal Güvenlik Kurumu Başkanlığı tarafından genel sağlık sigortalıları için belirlenmiş olan sağlık uygulama tebliğindeki bedeli geçmeyecek şekilde AFAD tarafından ödenir.” (Geçici Koruma Yönetmeliği, 2013).*

Göç Temel Kavramlar: Haklar

Göç Temel Kavramlar: Haklar

- Uluslararası koruma altında olanlar için ise aşağıdaki gibi farklılaşmaktadır.
- *“Madde 89: Herhangi bir sağlık güvencesi olmayan ve ödeme gücü bulunmayanlar, 31/5/2006 tarihli ve 5510 sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu hükümlerine tabidir. Genel sağlık sigortasından faydalanacak kişilerin primlerinin ödemesi için Genel Müdürlük bütçesine ödenek konulur. Primler Genel Müdürlük tarafından ödenenlerden ödeme güçlerine göre primin tamamı veya belli bir oranı talep edilir.” (Yabancılar ve Uluslararası koruma Kanunu, 2013).*

Göç Temel Kavramlar: Haklar

Madde 5: (1) Geçici koruma sağlanan yabancılar, geçici koruma kayıt tarihinden altı ay sonra çalışma izni almak için Bakanlığa başvuruda bulunabilir.

(2) Çalışma izni başvuruları, geçici koruma sağlanan yabancıları çalıştıracak işveren tarafından e-Devlet Kapısı üzerinden yapılır.” (Geçici Koruma Sağlanan Yabancıların Çalışma İzinlerine Dair Yönetmelik, 2016).

“MADDE 4 – (1) Mülteci veya ikincil koruma statüsü sahibi kişiler statü almasından itibaren bağımlı veya bağımsız olarak çalışabilir.

(2) Mülteci veya ikincil koruma statüsü sahibinin kimlik belgesi, çalışma izni yerine geçer ve bu durum kimlik belgesine yazılır.

MADDE 5 – (1) Başvuru sahibi ve şartlı mülteci statüsü sahibi kişiler çalışmaya başlamadan önce çalışma izni almakla yükümlüdür. Bu kişilerden başvurusu uygun görülenlere çalışma izni Bakanlık tarafından verilir.

MADDE 7 – (1) Çalışma izni başvuruları e-Devlet Kapısı üzerinden Bakanlığa yapılır.” (Uluslararası Koruma Başvuru Sahibi ve Uluslararası Koruma Statüsü Sahibi Kişilerin Çalışmasına Dair Yönetmelik, 2016).

Göç ve SH: Kavramlar

Psikososyal Hizmetler

- Geçici koruma altında olan yabancılara sunulacak sağlık hizmetlerini tanımlayan madde içinde psikososyal hizmetlere dair bir fıkra bulunmaktadır. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı'nın geçici korunanlara sunacağı hizmetlerin Türkiye Afet Müdahale Planı içinde yer aldığı ve ilgili ortaklarla gerçekleştirileceği cümlesi bulunmaktadır. Geçici koruma kapsamındaki yabancıların sayısı ve Türkiye'de geçiciliklerinin 7 seneyi aşmasına rağmen hizmetlerin afet müdahale planında yer alması eleştirel bir noktadır.

Kaynaklar

- ARSLAN ÖZDEMİR E, AKGÜL GÖK F, YÜCEER KARDES T (2019). Sosyal Hizmet Öğrencilerinin Mülteci ve Sığınmacı Hakları Konusundaki Farkındalığı. Sosyal Hizmet Sempozyumu 2019, Ankara (Özet Metin - Sözlü Sunum).
- ARSLAN ÖZDEMİR E, DUYAN V (2017). Türkiye göç yasalarının sosyal hizmet açısından incelenmesi. *Journal Of Social and Humanities Sciences Research*, **4**(6): 1446-1455., Doi: <http://dx.doi.org/10.26450/jshsr.249>
- ÖZMETE E, ARSLAN ÖZDEMİR, E (2018). Göç: transnasyonalizm ve transnasyonal sosyal hizmet. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, **29**(1): 173-207.